SÖRMLANDSLÅTEN

Julen 1969

Södermanlands Spelmansförbunds Medlemsblad

DETTA FINNER DU I JULNUMRET:

1	Nittonhundrasextionio....
5	Rosenbergs häfte
6	Seth Carlsson, 85 år
8	Förnämligt tillskott till förbundsarkivet
9	Svinstu-Fredrik, trollkarlen i Östra Vingåker
12	Carl-Gustav Axelsson, spelman i Flodafors
17	Courant
18	Blacksta och Wassbro socknar ... 1748.
26	Ett julkalas vid sekelskiftet
27	Efterlysning av medlemmar

SÖRMLANDSLÅTEN distribueras till Södermanlands Spelmansförbunds medlemmar. Utomstående kan göra en cirkulärprenumeration för ett år genom att sätta in kronor 8:-- på postgiro 12 24 74, adress: Södermanlands Spelmansförbund, c/o Bo Classon, Södertälje. Skriv "Cirkulärprenumeration" på talongen.

Detta nummers upplaga: 900 ex Utkommer 2-3 gånger per år.

Redaktör: Arne Blomberg, Ekorrstigen 2, 150 23 Enhörna

NITTONHUNDRASEXTIONIO.....

Den fjärde SÖRMLANDSLÅTEN har nu nått din hand. Red hoppas att du trots julbrådskan har tid med den en stund.

Ett år har gått och det kan kanske vara bra att, vid sidan av den kommande verksamhetsberättelsen, försöka dra några erfarenheter av ett förgånget år!

Några axplock ur verksamheten:

Årsmötet i gammal känd stil hölls i Södertälje. Gustaf Wetter talade om Gunnar Sjögren och efter sedvanlige förhandlingar åts den sedvanliga middagen.

Årsmötena tenderar alltmer att bli eftermiddagstillställningar, vilket är bra - man hinner med mera - men krafttag behövs för att inte våra anhöriga skall få alltför tråkigt.

Nyckelharpoträffen i Nyköping lockade dussintalet deltagare. En informell träff, som gav harpolekarna tillfälle att prata stämning, låtval osv.

Jag tror att det finns behov av flera "specialiserade" träffar. Ibland är det skönt att träffas och inte vara alltför många.

Torekällbergsstämman regnade tyvärr bort. När kan vi på allvar få prova den "nya" stämmoformen? Intresset för stämman är glädjande stort på många håll.

Nytt för året var det efterföljande samkvämet med "direktkritik" av stämman. Synd att så många for så tidigt!

Mariefredsstämman var något av en brandkårsutryckning. Vi ställde upp med kort varsel och genomförde stämman trots mycket varmt väder. Mariefred är en för oss mycket trevlig plats och vi kommer gärna tillbaka. Med bättre förberedelser kan vi säkert göra stämman bättre; den var kanske alltför improviserad.

Eskilstunastämman var i år annorlunda. Samarbetet med Sörmländska Ungdomsringen kommer säkert att öppna nya vägar för framtidens arbete. Vi prövar oss fram på många områden för att finna former som kan föra vår verksamhet vidare. Eskilstunastämman var ett försök med positiva och negativa erfarenheter. Att döma av vår frågelista är vi inne på en riktig väg. De största klagomålen gällde tekniska saker; högtaleriet och leksakståget, men säkert kunde stämman ha

varit mer välrepeterad. Ovissheten var nog stor, isynnerhet bland spelmännen, som nog inte fick "spela av sig" ordentligt.

Man kan säkert förbättra detta första försök, men just som första försök bör det anses lyckat.

Sorundastämman var en trevlig tillställning - inte minst för oss som arbetade med förberedelserna. Vi hade flera gemytliga sammanträden med representanterna för de olika organisationerna i Sorunda som hjälpte oss.

Sensommarregnen höll uppe just den dagen och vädret var verkligen passande.

Högmässan, ledd av kyrkoherde Allan Roland, samt det efterföljande kyrkkaffet var en fin inledning, även om trängseln var stor i Fritidsgården. Anslutningen var nämligen mycket större än vi vågat hoppas. De duktiga damerna i köket uträttade stordåd och jag tror att alla fick kaffe i sig. Margit Hultman berättade intressant och initierat om Sorundadräkten och alla verkade trivas.

Efter diverse parkeringsbesvär samlades så alla deltagare och all publik på idrottsplatsen, där den egentliga stämman ägde rum. Programmet var omväxlande med spelmän, dansare, ungdomar, kämpalekar m.m. Vad kunde varit bättre? Vår frågelista gav svar: Bättre högtalare! Bättre kontakt med publiken! Bättre "flyt" i programmet! Fler anmärkningar fanns, men jag tror dessa tre är de viktigaste.

Den första punkten är självklar. Den andra punkten ordnar sig nog om den första och den tredje blir bra. Återstår den tredje. Hur skall vi lägga upp programmen så att vi får bättre "flyt"? Några förslag, delvis ur de besvarade frågelistorna:

Kortare programavsnitt, helst inget längre än 5 minuter.
Inga pauser mellan avsnitten.
Kämpalekarna "slog". De borde ha delats upp i två avdelningar.
Gärna en sorundalåt eller -historia mellan varje avsnitt.
Håll tempot högt!
Publiken vill ha information om vad de ser och hör!

Några punkter att tänka på till kommande stämmor.

Efter stämman följde så ett samkväm med öppna dörrar. Många deltog och hade mycket trevlig, men fler hade fått plats. Slutfacit: Årets kanske trevligaste stämmodag!.

Tack, alla som hjälpte till!

Träffen på Nyköpingshus, där spelmän och dansare möttes för att diskutera gemensamma problem, gav en hel del information om kombinationen musik-dans.

Folkdansverksamheten håller på att förändras och spelmännen har all anledning att följa utvecklingen. Vi har mycket att lära varandra.

Diskussionerna fördes i en mycket positiv anda, även om oviljan att prata inför okända gjorde att alltför få yttrade sig. Bättre blev det vid tesupén, då samtalen blev mer informella. Bl.a. framförde spelmännen önskemål om en ny allspelsrepertoar, vilket givetvis kommer att resultera i flera nya låtar till sommaren.

Kontakten med dansarna är tagen; arbetet fortsätter mot ett gemensamt mål!

Sparreholm var platsen för en träff, anordnad av Malmabygdens Spelmanslag och Hyltinge Hembygdsförening - en träff för spelmän och dansare och en träff som gav verklig mersmak! Den här träffen borde ge Malmabygdens Spelmanslag titeln "Årets lag 1969".

Vi hoppas att Bror & Co inte förtröttas utan fortsätter!

Rosenbergs samling utkom under hösten. Utan att förhäva oss kan vi nog säga att den är en av de mest värdefulla låtsamlingar som publicerats i landet under de senaste årtiondena. Måtte så många som möjligt överse med den lilla notstilen och den trånga dispositionen och använda sig av låtarna. Det är de verkligen värda!

Jag tror knappt att någon av de 420 låtarna kan betecknas som ointressant; flertalet är rariteter!

Ett stort tack till Södermanlands läns landsting och Sörmländska Folkmusikfonden, som hjälper oss finansiera utgivningen.

Sörmlandslåtar heter ett häfte med kompositioner av CG Axelsson, Flodafors. Se artikel i detta nummer. Jag tycker att CG är värd att kallas "Årets spelman 1969".

Sörmlandslåten - vår tidning - överlåter jag åt läsarens bedömning. Det må här räcka med att tala om att den, trots dåliga spådomar, fortfarande lever, är av många omtalad, av många kanske avskydd samt av många efterfrågad. Ett flertal bibliotek osv har hört av sig, vilket medfört att det bara återstår ett fåtal ex av det första häftets upplaga.

Med allas hjälp bör tidningen kunna leva ett gott tag till.

SSR har under året tyvärr ej hört av sig sedan årsmötet. Det är något jag djupt beklagar. Tydligen tror man att mina öppna, men sakliga, inlägg är avsedda att om möjligt förstöra organisationen.

En enad spelmansrörelse med en stark riksoriganisation är ett av folkmusikens livsvillkor för det framtida arbetet. De skriverier som undertecknad publicerar i denna tidning är avsedda att framhäva en del av de punkter jag anser vara viktiga - främst öppenheten. Målet för skriverierna är alltså en återförening, men en återförening kan givetvis inte ske hur som helst. När ett förbund går så långt att det som protest bryter sig ur en riksorganisation är det givetvis en allvarlig tankeställare för den senare organisationen.

Sörmland vill tillbaka, men för närvarande kanske vi gör den mesta nyttan utanför SSR. Men vi måste ha en öppen debatt. Snälla SSR, ge oss ett svar! Jag sliter gärna knäna blodiga för att be om detta. En enad spelmansrörelse får nämligen aldrig bli någon personlig prestigesak utan måste för båda parter vara en ideell överlevnadsfråga.

Min inledning blir lång som midgårdsormen. När jag skrev överskriften tänkte jag mig en underrubrik: "...NITTONHUNDRASJUTTIO" med planerna för nästa år, men jag ber att få återkomma i ett kommande nummer.

Årsmötet 1970 blir preliminärt den 7 eller 14 mars, troligen i Nyköping. Kallelse kommer.

Jag hoppas att någon läsare orkat ända hit, ty här i slutet av inledningen står hela styrelsen med mössan i hand, bockar och tackar för 1969, tackar för att så många har stått ut med våra experiment och för att så många hjälpt oss! Vi önskar er alla - sörmländska spelmän och dansare, utländska spelmän och dansare, alla medhjälpare och alla medarrangörer vid våra stämmor, alla som svarat på våra frågelistor, alla andra läsare samt SSR

en God Jul samt ett

Gott Nytt Spelmansår 1970!

Arne Blomberg

ROSENBERGS HÄFTE

Länge har vi talat om det, men nu har det alltså kommit. Förordet och historiken säger en hel del om bakgrunden till häftet och ger dessutom en del anvisningar om hur man använder det. Man kan dock gissa, att det var några som besviket mumlade något om att "äsch, det är ju bara pianonoter...".

Rosenberg arrangerade låtarna för piano. Något alternativ hade han inte, om de skulle bli spelade, ty fiolspelet var ju på kraftig tillbakagång - det säger han ju själv. Det är alltså på oss spelmän det beror om vi skall lyckas rekonstruera det fiolspel som Rosenberg hörde för nära 150 år sedan.

Hur kan då låtarna ha förändrats ? Ja, även om man jämför med uppteckningar från detta sekel, hävdar sig Rosenbergs melodier gott vad det gäller utsmyckningar. Ty det är nog så, att alla spelmän har haft ett spelsätt som skilt sig mer eller mindre från den konventionella notbilden, men svårigheterna att exakt uppteckna deras spelsätt är alltför stora för att uppteckna rna skall ge sig på det. Först under senare år har forskare försökt skaffa sig noggrann kännedom om spelstilar. De som har Jan Lings nyckelharpsbok kan gärna se på de fina exemplen där. För praktiskt bruk är tyvärr dessa notbilder alltför svåra.

Notbilden i Rosenbergs låtar kan med fog antas som relativt riktig. Svårare blir det med stråkföringen; här kan pianonoterna vara helt missledande. Rosenberg kände sina melodier väl och man kan därför anta, att han medvetet eller omedvetet försökt att efterlikna fiolspelet. På många håll använder han det typiska sättet att binda sextondelar 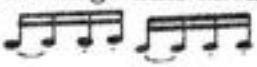

Även det sörmländska sättet att binda åttondelar 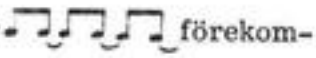 förekommer här och där.

Det förefaller inte osannolikt att detta tyder på att han strävat efter att ge även pianomusiken en dialekt.

För sörmländskt bruk har det första och det sista häftet den största betydelsen. De första 160 låtarna har ett speciellt intresse, då ju dessa tillhör den tidigaste uppteckningsperioden, 1823-35, och i många fall är försedda med utmärkta kommentarer. Läs dessa!

Att peka på några särskilt bra låtar vill jag inte ge mig in på. Dem finner du lättast genom att spela igenom häftet. De 420 låtarna tar

säkert lång tid att spela igenom, men bra låtar kan du faktiskt få genom att bara på måfå välja några melodier (Det är i alla fall undertecknads åsikt).

Låt mig dock få peka på några rytmiskt avvikande melodier i det första häftet: Nr 41 har omväxlande hel och 3/4 takt, vilket "dock inte generade de dansande, tvärtom". Nr 143 och 147 är båda skrivna i 6/8 takt och torde ha en ansenlig ålder. Några har balladform, t.ex. nr 146:"Han sad´ de skulle släcka ut de sköna vaxeljus..."

Så, än en gång: Tänk på tempot! Som du säkert har sett, har den gode Rosenberg varit mycket noga med att sätta ut tempobeteckningar, visserligen inte våra dagars exakta tal, men ändå....

Arne Blomberg

Rosenbergshäftet "420 danspolskor m.m." distribueras av AB Nordisk Folkmusik, Göteborg.
Priset är 26 kronor, moms tillkommer.

SETH CARLSSON, 85 ÅR

Vår hedersordförande, godsägare Seth Carlsson, Vinäs, har fyllt 85 år. Han är en av förbundets stiftare och var vår förste ordförande.

Seth har mottagit alla hedersbetygelser som Spelmansförbundet har och denna gång uppvaktade vi med det första exemplaret av vårt nya låthäfte.

Sörmlands Spelmansförbund tackar Seth för hans intresserade arbete och önskar honom många goda år på sitt vackra Vinäs!

Vittnesmål av

K. A. Jorlin

Andante.

Jag ber härmed att få framföra ett "tack ska ni ha" för den verkligt storslagna gåvan av de tvenne nothäftena. Jag uppskattar särskilt de många polskorna av A. G. Rosenberg som stärker min tidigare uppfattning beträffande enkelheten i de gamla låtarna, men därför inte mindre vackra.

Sörmlands spelmansförbund har

Ritardando.

ännu en gång bevisat sin storslagenhet.

FÖRNÄMLIGT TILLSKOTT TILL FÖRBUNDSARKIVET

Södermanlands Spelmansförbund har som gåva fått en mängd noter av Gösta Kjellgren, Sköldinge. En stor del av dessa är efter hans farfar, Carl Erik Kjellgren. Denne var född den 23 september 1845 och död den 18 september 1933.

Carl Erik Kjellgren och hans bror, August Andersson, båda från Kjölsta i Sköldinge, spelade fiol. Åtminstone Kjellgren var elev till Widmark.

Widmark har sannerligen haft många och goda elever. Det är en mycket intressant uppgift att sammanställa och bearbeta det stora arkivmaterial som finns samlat över alla Widmarkslåtar, inte minst med tanke på att även Widmarks egen notbok finns bevarad.

Det är vår förhoppning att i så snabb takt som möjligt sprida de folkmusikaliska samlingar vi äger. Den Kjellgrenska samlingen är en värdefull del av dessa.

Vi tackar Gösta Kjellgren och hoppas att hans exempel skall smitta av sig till flera som har gamla noter liggande. Södermanlands Spelmansförbunds arkiv är en plats där all sörmländsk folkmusik bör vara samlad.

Arne Blomberg

För några år sedan hade vi en stämma i Katrineholm. Sahlström och Viksta var där och en klarinettspelman från Jämtland och en vissångerska från Skåne var inbjudna.

När vi repeterade programmet en timme före stämman gick vår spelledare Wetter in för nyansering av en låt med orden: "Första reprisen skall ni spela svagt och tyst som när änglarna viskar, men då ni kommer till den andra, då hugger ni i med hela den obändiga styrka den helige ande delgivit Er.

Sture Nilsson Tre Rosor

SVINSTU-FREDRIK, TROLLKARLEN I ÖSTRA VINGÅKER

Den västsörmländska spelmanstraditionens store trollkarl framför alla andra var Svinstu-Fredrik. Hans rätta namn var Fredrik Lindroth och han var född i Stenhustorp 1812. Hans fader, mjölnaren Anders Lindroth, född 1777 i V. Vingåker, ägde både Stenhustorp och Boda kvarn.

Någon större framgång som egen företagare hade tydligen inte Fredrik. År 1845 flyttade han som dräng till Hulta och året därpå sitter hans föräldrar som husmansfolk i Stenhustorp eller Svinstugan, som det lilla stället vid Krämbol också benämndes.

År 1853 meddelas att Fredrik Lindroth i Hulta är död jämte följande upplysningar: Får ej skrifwas her. Dömd för 2:dre resan stöld till allmänt arbete å Fästning. Det var ju talande upplysningar.

Svinstu-Fredrik dog således som fästningsfånge borta från hemtrakten. Detta uppges också av den muntliga spelmanstraditionen, som dock för det mesta omtalar, att han trollat sig till galenskap och dog på hospitalet i Nyköping.

De biografiska uppgifterna har jag fått av Dr Imber Nordin-Grip i hennes bok om Pintorpafrun.

Den muntliga spelmanstraditionen om Svinstu-Fredrik är rikhaltig. John Johansson från Ede, senare Vingåker och Katrineholm, berättade att Fredrik under sin tid i Hulta försörjde sig genom att mot betalning återställa tjuvgods. Allmänna meningen var dock, att det var just han själv, som först stulit godset. Han borde ju då känna till var det fanns, så det fordrades inte så mycket av förbund med underjordiska makter för den bravaden.

Han lärde sig spela av forskarlen. Det skulle ske en torsdagsnatt i nedan och upprepas helst 7 torsdagsnätter i rad. En svart katt fick Näcken som offer. Näckens elev lärde sig då att spela trollstämt och kunde spela Hins polska så att bord och bänkar dansade. Han kunde t.o.m. spela fiol med bälgvantar på händerna.

Per Johan i Hissjö berättade med glimten i ögat om hur det gick till när Svinstu-Fredrik stannade skvaltkvarnen. "Det var så, att greve Lewenhaupt på Claestorp fått reda på att de stulit järn i Krämbol och alla misstänkte Svinstu-Fredrik. Dyster i hågen åkte greven till Svinstugan för att ge mjölnaren en riktig läxa. Fredrik anade oråd och hade i god tid i samråd med mjölnardrängen vidtagit sina mått och steg. När greven

kom till kvarnen var det fullt med järn överallt, men greven såg ingenting fast han gick och trampade på järnet. Fredrik kunde förvända synen på folk, se. Claestorpsgreven började att ordentligt läxa upp mjölnaren. Men denne förstod ingenting och låddes, att han inte hörde på grund av det stora kvarnhjulet, som dunkade kraftigt. Greven höjde rösten, men då stampade Fredrik i golvet och ropade: "Töst, skvalta, så en kan höra va fölk säjer!" - och kvarnen stannade. Mjölnardrängen hade nämligen samtidigt fått ett tecken och stannat kvarnen, men det visste inte greven. Denne hade ju hört talas om mjölnarens förmåga att kunna trolla och nu fick han ju ett tydligt bevis härpå. Följden blev, att grevens allvarliga förmaningstal blev betydligt mildare i tonen än som från början varit avsett och det var just syftet med Fredriks "trolleri" den gången," slutade Per Johan sin berättelse.

En annan sägen handlar om hur Svinstu-Fredrik lyckades avslöja en mattjuv: "En gång var det många gubbar som satt i kvarnkammarn och vänta och så kom Fredrik och sa åt en: "Nu får du gå och slå på." Han gick och lämnade matsäcken. När han hade slagit på, kom han in och skulle äta. Men han hade haft en korv med sig i matsäcken och nu var korven borta. Då kom Fredrik och sa, att den skulle åta sig (= bekänna) som hade tagit korven. Men ingen åtog sig och då ritade den trollkunnige en ring i aska med gaffeln och sa: "Om ni inte åtar er så mister ni yga." Ingen ville åta sig och då stack han med gaffeln i ringen. Då kom katten fram under bänken, där han satt och åt på korven och yga slank på katten och han skrek. Det var katten som hade tagit korven." (Meddelat av Karl Persson, född 1853, Bjälkbol, Katrineholm)

Båda dessa gånger klarade sig Svinstu-Fredrik och hade nytta av sin förmåga att kunna trolla och det hade han flera gånger. Kvarnstocken i Berga kvarn var för kort, men Svinstugen tänjer ut den så att den blir lagom lång. De tunga kyrkklockorna i Stora Malms och V:a Vingåkers kyrkor hänger Fredrik ensam upp och slikt kunde ju inte vara möjligt utan trolleri. En säck blåste han upp och den for iväg (till Blåkulla förstås) och kom hem påskafton genom skorsten.

/Sådana reminiscenser från häxeriprocessernas tid levde kvar i norra Småland i min barndom. En påskafton var jag hos morfar, som bodde vid stranden av en sjö. Det smällde och smattrade och jag vart rädd och kröp upp i mors knä och sa: "Jag är så rädd, för det smäller så dant." "Du behöver inte vara rädd", sa mor, "det är bara gamle Lätt som skjuter efter påskkäringar." Jag tittade ut och där gick den gamle knekten Lätt utefter sjöstranden och knallade och sköt med sitt gevär. Han var mycket styv i korken och medveten om sin vikt och betydelse; det var ju han, som hade hindrat häxorna att på sin hemfärd från Blåkulla slå sig ner i byn och kanske landa hos morfar. Denne visade sin

tacksamhet mot Lätten genom att presenta honom ett halvstop brännvin. Man kanske knappt kan tro, att detta hör 1900-talet till, men jag är inte ensam om mina barndomsupplevelser./

Ett beprövat sätt att skämma, dvs förhäxa, en fiol har den flitige meddelaren till Södermanlands Fornminnesförening, metallarbetaren Gustaf Ericsson, antecknat år 1867. Jag antar, att Svinstu-Fredrik någon gång gick tillväga sålunda:

Man drager en ormgadd (ormtunga) fyra gånger omkring sina fingrar, sägande: "Så sant jag haver dragit ormgadden fyra gånger omkring mina fingrar, så sant skall den icke mer få ljud i dina strängar än i mina fingrar; i Gud Faders och Sons och den helige Andes namn, amen."

Svinstuge-Fredrik klarade sig länge, men "krukan går så länge till vatten, att den på sistone sönder går." Och nu får Per Johan i Hissjö åter berätta:

"På Västra Vingåkers kyrkogård skulle Svinstu-Fredrik en natt ta reda på en döing, en självspilling. Vad han skulle med den till, ska jag berätta en annan gång. Widmark var med och stod på avstånd och såg på och berättade sedan för mig hur det hela hade avlupit. Allt såg ut att arta sig fint. Fredrik mumlade en lång besvärjelse, fick upp döingen och tog vara på det han ville ha - vad det nu kunde vara - och skulle lägga honom åter i graven. Men för att döingen skulle hålla sig lugn, fordrades ytterligare en kraftig besvärjelse. Om nu Svinstugen gjorde detta ofullständigt eller glömde bort det helt och hållet, vet varken Widmark eller jag. Expeditionen avlöpte emellertid så, att Fredrik av döingen fick sig en hejdundrande örfil, som gjorde honom tokig för hans återstående livstid. Han dog sedan på hospitalet. Widmark blev också litet underlig efter det nattliga äventyret."

Hur Svinstuge-Fredrik slutade sina dagar har jag redan berättat; han trollade sig till galenskap och dog i fängelse och fick icke begravas i hemorten.

Kära spelmansvänner, Widmarks efterträdare i hela Sveriges land, och övriga eventuella läsare! Jag förmanar eder allvarligen att aldrig någonsin syssla med att försöka uppväcka några döingar.

Gustaf Wetter

Gosskostym No 5394, s. k. kolt, är sydd af ljust, blårandigt, garanteradt tvättäkta tyg, ärmlinningar att knäppa, treflig façon. Koltens längd 45 cm. Byxans längd 37 cm. Pris 3,15 pr st.

CARL GUSTAV AXELSSON, SPELMAN I FLODAFORS

SÖRMLANDSLÅTAR heter ett låthäfte, som i höstas damp ner i brevlådan hos spelmansförbundets medlemmar. Samlingen, som består av 28 låtar komponerade av CG Axelsson, Flodafors, är tillägnad Södermanlands Spelmansförbund.

Häftet innehåller en rad goda låtar, som säkert redan börjat spelas på många håll.

CG Axelsson, välbekant för de flesta sörmländska spelmän, har själv bekostat utgivningen av häftet - ett initiativ som väl är unikt inom svensk folkmusik, då ju häftet gratis har sänts till spelmansförbundets medlemmar. Att detta inte är något billigt nöje kan jag försäkra. Södermanlands Spelmansförbund tackar CG för ännu en insats inom den sörmländska folkmusiken.

Förbundet har under sommaren gjort två inspelningsresor till Flodafors, vilket resulterat i fem inspelade band. Med hjälp av dessa vill jag försöka teckna en bakgrund till de nu utgivna kompositionerna.

Carl Gustav Axelsson, född den 23 maj 1892 i Floda, fick sin första fiol när han var sju år. Han hade tidigare spelat munspel, men övergången till fiol var alltför svår, då ingen kunde visa honom hur man spelade eller stämde den. I stället började han spela på en gitarr, som han fått av en frälsningssoldat från Katrineholm. Under flera år spelade han dansmusik tillsammans med Albert Boström, "valsernas konung", samt dennes söner Ivar och Bernhard.

CG spelade gitarr och de andra fiol. De vanligaste danserna var vals, polka, polkett, mazurka och schottis, men även slängpolskan förekom ganska ofta på dansbanorna i västra Sörmland så sent som 1910-15.

Axelsson köpte sig så småningom en fiol från Åhlén & Holm och övergick mer och mer till fiolspel under Albert Boströms ledning. Noter lärde sig Carl ur en psalmbok. Boström var en sträng men god lärare; han var en av de främsta spelmännen i Sörmland vid sekelskiftet. Tillsammans med Anders Andersson i Lästringe och Axel Wester i Vingåker representerade han Södermanland vid riksspelmansstämman i Stockholm 1910. Om Boström finns mycket att berätta - kanske i en kommande artikel i SÖRMLANDSLÅTEN.

1922 anordnades den första spelmanstävlingen i Malmköping. De tävlande indelades i tre klasser: under 30 år, 30-50 år samt äldre än 50 år.

CG Axelsson segrade i yngsta klassen genom att spela följande tre låtar:

Österåkers Brudmarsch (efter Boström). Sv. Låtar Södermanland nr 91

Vals a-dur (efter Boström). Sv. Låtar nr 76

Polska, "Kände ni den som dansa me mej...". Se SÖRMLANDSLÅTEN april, sid 23, eller Sv. Låtar nr 81.

Lika bra gick det på tävlingen i Södertälje, ty även där fick Carl första pris.

ÅHLÉN & HOLM • INSJÖN

3612 och 3613

Fioler N:ris 3612 och 3613 äro tillverkade af en af världens största och äldsta fabriker inom musikinstrumentbranschen. Då denna fabrik under sin nära 200-åriga tillvaro i nästan alla jordens länder vunnit de högsta utmärkelser, hvilka också äro fullt berättigade, ty dess tillverkningar äro i alla afseenden förstklassiga, så kunna vi tryggt rekommendera dem. Priserna äro i förhållande till kvaliteerna låga.

Fiol No 3612. Modell Stradivarius, ljust polerad med kastanjebrun schattering. Åtföljes af stråke och hartz. Pris 12,50 pr st.

Fiol No 3613. Modell Stainer. Ljusbrun. Imiterar något gammal. Åtföljes af stråke och hartz. Pris 14,50 pr st.

Sina låtar har Axelsson huvudsakligen från tre håll. En mängd visor och polskemelodier har han efter sin mor, född 1853. Sin stora spelmansrepertoar har han efter Albert Boström, född 1854 i Julita socken. Slutligen har CG Axelsson en mängd mycket intressanta melodier efter en vissångerska Ida Johansson, född i Floda, men senare bosatt i Stockholm. Dessa melodier, som upptecknades år 1923 av Axelsson, hade Ida Johansson efter sin mor Eva Helena Qvick, f. Olsson, född 1829 i St. Malms socken i Sörmland, gift omkring 1850 med soldaten Qvick i Floda. Eva Qvick dog 1900.

Ur de uppteckningar och inspelningar, som finns i spelmansförbundets arkiv, plockar jag några få smakprov på CG Axelssons låtar.

Först en räkneramsa. CG skriver: "... denna visa användes för att lära barnen räkna. Man sjöng från ett

till trettio streck osv. Upptecknarens mormor lärde barn läsa och räkna; möjligen har hon använt sig av detta pedagogiska knep för att lära barnen räkna. Melodien är troligen fragment av en kadrilj."

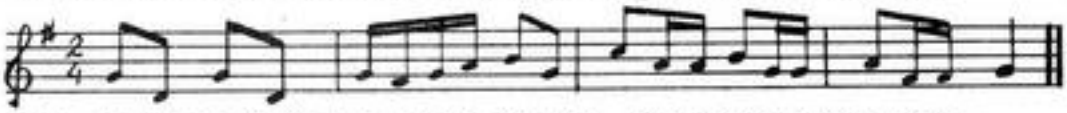

Text: En två tre fyr´ fem sex sju ått´ nio, här ska de trettio streckena stå.

Efter Ida Johansson har han en dryckesvisa, tryckt i Svenska Låtar:

88. SKÅNKLÅT

efter Ida Johansson

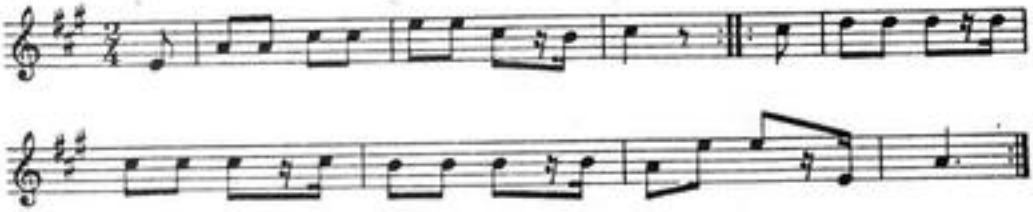

Till låten sjöngs följande text:

Vi dricka vackra flickors skål, gutår!
Närvarande, frånvarande, och de som komma farande, gutår!
Vår backus a, hackus a, kackus a, mitt kära don.
Kära susseri hatt, kära busseri matt.
Kirum, birum, kirum, birum,
Kära susseri hatt, kära don.

Jfr Svenska Låtar, Hälsingland och Gästrikland, h. II, n:r 640.

Texten till nästa melodi, också den efter Ida Johansson, är mycket intressant. Den lyder:

Du Jerker tag felan, nu står jag på språng.
Nu lyster mej dansa på golvet en gång.
Ja kastar en slanter i spela åt dej;
Du spelar en lustig koranter åt mej.

Uttrycket "Ja kastar en slanter i spela åt dej" kanske har varit "Ja kastar en slanter i, spela åt mej" men det kan också tolkas bokstavligt, alltså: "Ja kastar en slanter i spelet åt dej" och tyder i så fall på att bruket att lägga spelmanspengar i instrumentet förekommit även i Sörmland, om nu texten är därifrån. Att säga att så är fallet är givetvis vanskligt, då ju vår folkmusik är - och har varit - mycket reslysten och under tidernas lopp irrat fram och tillbaka mellan olika trakter och olika befolkningsskikt.

Mest intressant är dock visans fjärde rad: "Du spelar en lustig koranter åt mej." Korant, det försvenskade namnet på dansen courante, är en högtidlig pardans från renässansen. Den var under Ludvig XIV jämte menuetten kanske den populäraste dansen. Den spreds till den svenska överklassen (givetvis) och vidare till den svenska allmogen (också givetvis) och dansades en bit in på sjuttonhundratalet. Se vidare Henry Sjöbergs artikel i detta nummer.

CG Axelsson kallade melodien för vals och kanske är det också en vals; därom vill jag inte yttra mig. Men kan det ursprungligen ha varit dansmusik till en folklig svensk courante? Frågan är öppen. Som jämförelse med CG Axelssons uppteckning lämnas en courante ur den tyske dans- och musikforskaren Böhmes samlingar. Couranten är uppteckad trehundra år tidigare än den sörmländska melodien.

VALS

Uppteckad 1923 av CG Axelsson efter sång av fru Ida Johansson.

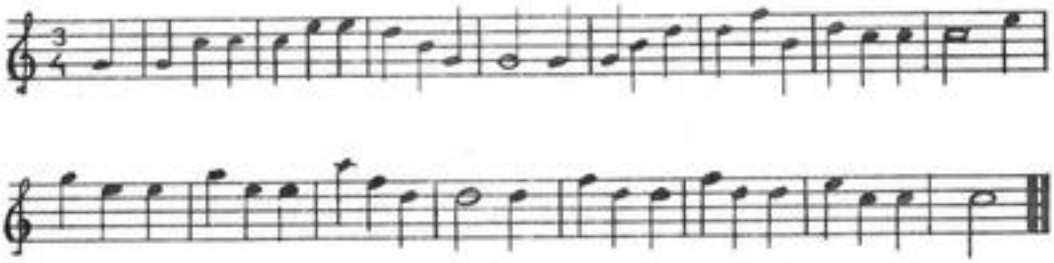

92. Courante „Hansken".

Hschr. Lautenb. Anf. des 17. Jahrh.
Ausg. von Prof. Land, Nr. 25.

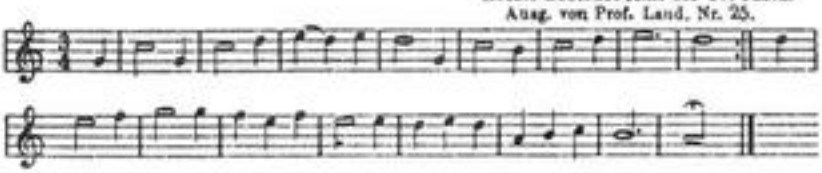

Anm.: Den senare melodien, spelad av undertecknad, klassades av CG som vals.

Slutligen ett exempel på hur Boström spelade en slängpolska tillsammans med CG och sina två söner.

Utgående från en vanlig sångpolska skapar Boström, med spelmannens rätt, en utsirad dansmelodi. Det kunde hända att han först som på lek spelade den sångbara versionen för att sedan med ökat tempo övergå till den nedersta versionen.

Sångpolskan:

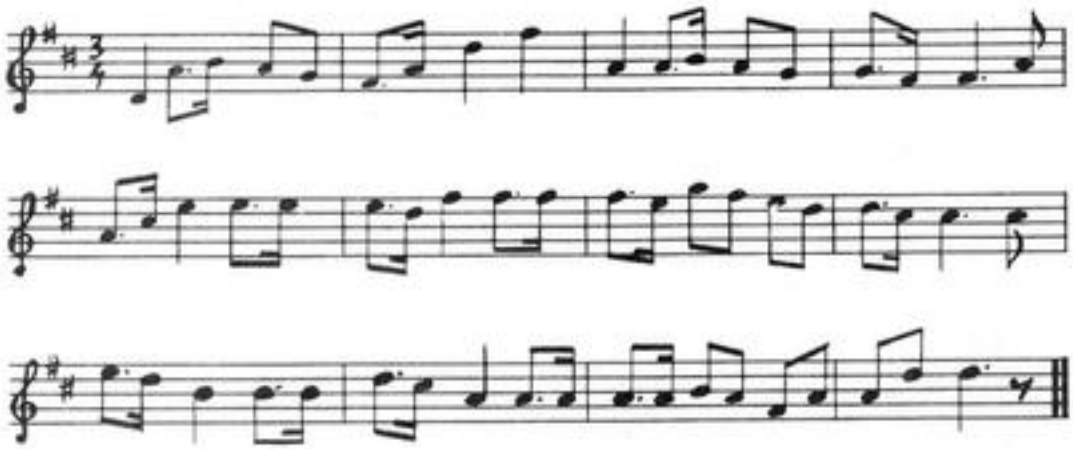

Text: Ack, om den lilla vännen komme,
som ja så länge väntat på.
Ja skulle kyssa´n, ja skulle klappa´n,
ja skulle kalla´n för min lilla vän. ::

Så kommer låten som Boström spelade den. CG Axelsson anmärker att polskan var mycket bra att dansa efter. Det är alltså den yngre formen av sörmlandspolska han talar om. Polskan bör gå i ett ganska raskt tempo. Axelsson spelade den vid inspelningstillfället i tempo ♩ = 144.

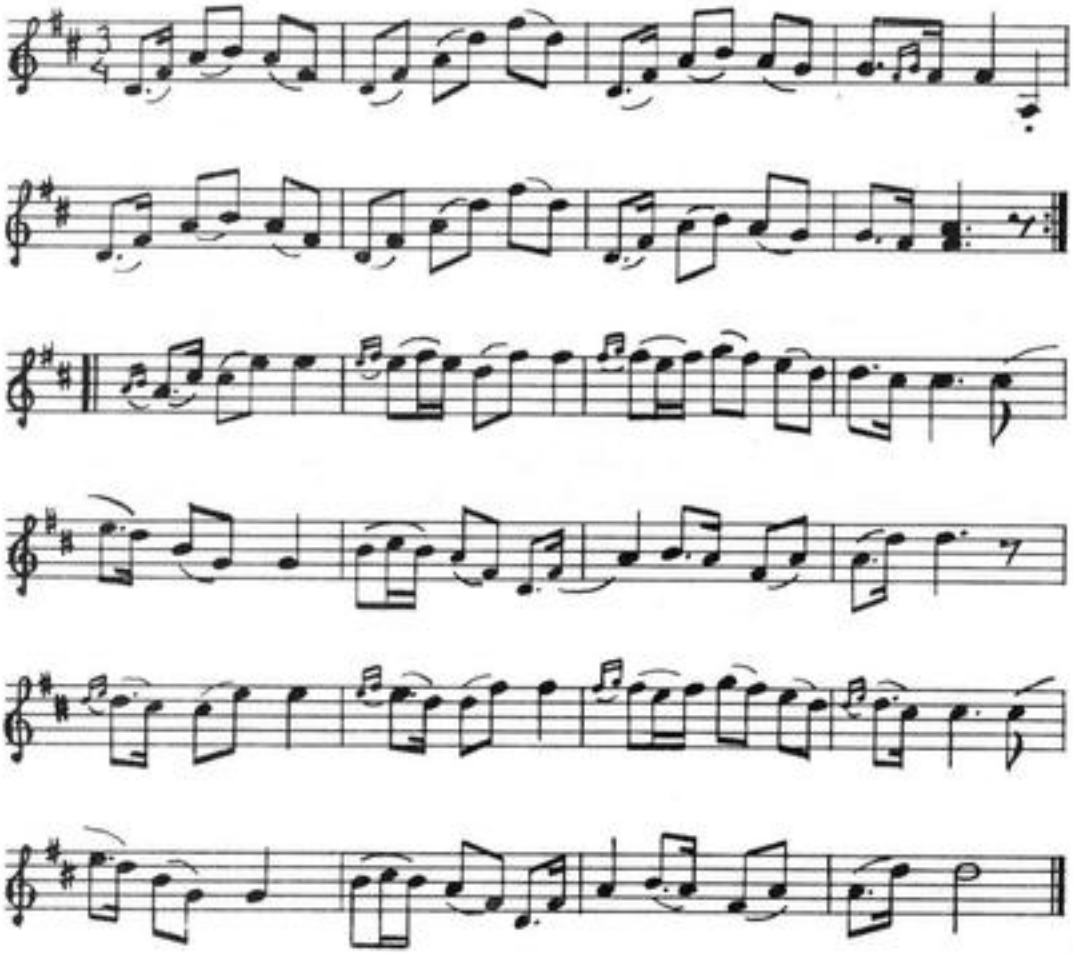

Ett tack till Dig CG för de låtar, ärvda och komponerade, som Du välvilligt ger alla sörmländska spelmän!

Arne Blomberg

Ett band med ovanstående exempel ur CG Axelssons repertoar kan beställas till självkostnadspris genom Arne Blomberg.

COURANTE

Couranten, som var en populär dans i Europa under framförallt sextonhundratalet, är egentligen en utveckling av Estampie eller Allemande. Från början dansades dansen i sladd med en ledare, som anförde i slingor och krumbukter. Så småningom (under sextonhundratalet) blev dansen en pardans med friarkaraktär.

Stegen var mycket enkla. Grunden var ett dubbelsteg, som dansades på följande sätt: med ett hopp på höger fot isättes vänster fot, följt av ett höger- och ett vänstersteg samt höger fot intill. Därefter ett hopp med vänster fot höger - vänster höger - vänster intill osv. Dessutom förekom ett enkelsteg, där man sätter fram höger, för vänster intill utan att överföra tyngdpunkten, vänster fram, höger intill osv.

På grundval av de melodier som finns bevarade kan man se att dansen även varit omtyckt i Sverige under såväl sexton- som sjuttonhundratalet, men tyvärr finns inga dansuppteckningar kvar.

Dansen dansades i tretakt, men enligt Arbeu (Orchesography, 1589) förekom den även i tvåtakt. De rester som eventuellt finns kvar i vårt land bör kunna sökas i den tidiga polskan med sin uppbjudningstur.

Henry Sjöberg

BLACKSTA
och
WASSBRO
Soknar,

Beskrifne
af
Deras KyrckjoHerde

Lars Hallman.

Åhr 1748.

§ 6: OM JNWÅNARENAS LYNNE, LEFNADSART, GIÄSTEBUDS SEDER OCH NÄRINGSSÄTT.

Åboerne på förestående hemman och torp äro merendels, såsom i gemen öfwer denna orten, et stilla, ärligt och godt folck, så att större delen af dem gjör sig wärkl: wäl förtjänt den rätta dannemans caractéren. Himlaläran hafwer här alt ifrån reformationstiden, ära ware gud, bjbehullits ren och oförfalskad. Ehuru liten fläck wåra små församlingar giöra af Södermanland, så kunna de likwäl med hela landskapet fägna sig deråt, at de för det Lithurgiske owäsendet i Konung Johan den Tredjes tid, lemnade under sin ståndaktige Hertig Carl icke det ringesta rum. Ännu gå de flitigt i Kyrkjan och inställa sig enhälligt wid förhören. Skulle ibland en och annan osed hos någrom welat smyga sig in, så hafwa rättsinte Själesörjare, jämte det de hullit alfwarsam hand öfwer Konungens Kyrckjolag, äfwen genom små lagar och öfwerenskommelser på Soknestämmorna sökt, at i tid derå bot lägga. J Protocollerne hafwer jag här och der funnit prof derpå, af hwilcka, som en del förekommer mig något besynnerligen, jag för sällsamheten skull »wil härhos bjfoga ett litet utdrag. Såsom til exempel: gjord Stadga anno »1662 d. 26 octobris, om Kyrckjogång: Den, som är på Kyrckjobacken eller i »kläckarestugan, när eller förr än det ringes samman, och intet will gå i Kyrk»jan, skal böta 8 ⁄. kmt; men om de finnas, då trona sjunges, antingen på »backen, Soknestugan eller wäfwarestugan, ja ock almosestugan, och bewi»ses, at han war kommen för tjänsten böte 12 öre, den som beslår sina Kyrc»kjoskor, at bullra i Kyrckian 2 öre första gågnen, andra gången 4 öre, den »som tuggar tobak i kyrkjan, böte 2 öre. Anno 1677 d. 11 Nov. blef en»hällel. slutit på Sokne stämman, at den, som i oträngt måle skriker eller

KYRKOTUKT

»ropar hemma i Soknen, skal böta, sedan han dermed blifwit beslagen, 14 »dagar derefter en kanna wjn til Kyrkjan. Wil han icke godwilligt betala, »sättes i stäcken tre timar. Anno 1687 d. 5 maji påminte Hr Prosten, at »eho, som kommer drucken til Kyrckje, gjör oljud ellr någon förargelse an»tingen uti kyrkjan ellr utantil, skall böta 50 dr Smt och straffas uti torn med »wattn och bröd. Ao 1734 påmintes i Soknestämman och förmantes, at »hwar och en ledamot i Församlingen wisar en gudelig andakt af hiertat i »guds egit hus, hemma i husen, samt i utwärtes måtto skickeliga och wackert »i guds hus, samt höfweliga mot alla menniskor, at alla rätta Christna må »se, at det är wackert folck i Blacksta. Man kunde wäl ännu nämna flera dylika påminnelser, men wil härmed låta bero. Guds nåd arbetande med ordet har ock gjort så mycket, at mina åhörare så tämln waktat sig för några grofwa utwärtes bråtT och laster. Ja så, at ännu, sedan jag kom hit, intet en gång et lönskeläge blifwit i Blacksta begångit. Til guds namns ära nämner jag detta. J lydno emot Konung och öfwerhet gifwa ock mina Sokneboer ingom efter. Den så kallade Dala-fägden är ännu i friskt minne. Några af Soknarna här i granskapet woro wid samma tilfälle i resning, hwilckas uphofsmän dock sedermera fingo sitt wälförtjänta straff, och budkaflar til dessa Soknar, angående upbrått, tröto icke heller; dock rörde sig derefter intet en fot ur fläcken. Om dem, som så gifwa gudi det gudi tilhörer, och Kejsarenom det Kejsarenom tilhörer, kan man ock förmoda, at de gifwa hwarjom manne det hans är: Rätt, kiärlek och wälwilja. Hemma i sina hus lefwa de merendels nycktert och sparsamt. Tilståndet hos en stor del säger ock sjelft derom til, ty är ock icke, att undra, om de wid gjästabud och andre anstälte gjängen skulle understundom slå sig något lösa. Barnsöl äro merendels aflagde, så at ej stort flera, än faddrarna, der komma tilsammans, och på begrafningar äro allenast de närmesta af släckten, sedan wederbörande Rote ellr bårlag om mårgonen warit församlat, at taga ut liket och bära det til Kyrkjan; men wid brölopper skjer här, som annorstädes, ännu de mästa fjäsen, ty torde jag uti beskrifning häröfwer komma at blifwa något hwidlöftig, hälst jag wil beskrifwa altsammans så, som skulle jag tala med den, hwilcken aldrig tilförne sedt eller hört talas om dessa äfwentyren. Kan skie tiden torde en gång skaffa detta ur mode, så må då efterwerlden få se huru wår werld burit sig åt i sina Brölopper. På en tid bortåt hafwa wäl fattigdom och alfwarsamhet infört den seden, at många låta wiga sig i stillhet i Kyrkjan eller hemma wid prästgården; men de, som skola gjöra brölop tyckas hafwa samma principe, som gubben, hwilcken sade til sin gumma, at om det skal wara Jul, så skal det wara Jul. Den så kallade mööqwälln, afftonen förut, på hwilken mäste gjästerna församlas, då de hafwa med sig sina så kallade förningar, bestående i grötkrukor, hwettbullar, ja bränwinswärplar och öltunnor, om de äro nära i släckten, firas ännu, fast icke aldeles så högtideln, som förr i werlden; men det förr bekante brudsäte-ölet, som brudsätan skulle

BARNSÖL

BEGRAVNING

BRÖLLOP

MÖKVÄLL

BRUDSÄTEÖL

hålla, då en stor hop af Brölopslaget kommo at hämta henne till gjästebuds-
gården blef aflyst å Prostatinget d. 5 Maji 1687, hwarom står i Kyrkjobo-
»ken: ho härefter håller Brusäthe ööl skall bötha til Kyrkjan 2 d^r S^mt.
»Reser ock brudgumen med några karlar efter Brudsättan, skal han och
»bötha 2 d^r S^mt. Brudsättan reser om aftonen tilförende til Brölopzgården,
»och brudgumen möter henne på gården eller uthan för porten. Söndags- KYRK-
mårgonen, sedan bruden är klädd, hwars grannlåt i blänckande smycken FÄRD
och glasstenar et klart solskjen förmår, at ännu mer gjöra lysande, så för-
foga sig gjästerna åt Kyrkjan. Brudgumen med karlarna rider förut och å
wänstra sidan om prästen, om han är med; men Bruden med qwinfolcken åka
mäst i wagn, hwilcken gjerna swarar emot Brudsätans hwilckor. Näst för
Brudwagnen rida spelmännerna och omkring sidorne de så kallade Hof-
riddare, hwilkas sysla är, at följa efter bruden och bära op släpen, samt
tillika med brudpigorne hålla pälln under brudmässan. J Kyrkjan går med OFFER
wigslen aldeles efter Kyrkjo-lag och Handbok, utom ett, som förekommer
mig rätt löjligt, och brukas derföre intet mer, om icke Brölopslaget det
enträgit påstår. Det består i följande: Rätt i det, at den andra versen af
tron begynnes, så stiger mig en bonde af Brölopzlaget med rätt wissa och
myndiga steg fram i Choret och innom disken til prästen, som står för
altaret, hafwandes i handen en skin-pung med 1 d^r kop^mt i slantar ell^r
Runstycken. Denna pungen håller han högt i wädret, wänder honom op
nid, tager op i bottnen med ena handen och löser med den andra på pung-
remmen, alt med en myndig mine, skakandes så at slantarna trilla kring
om altare-bordet, och detta kallar man, att ofra. Sedan således altsammans
är slutat i Kyrkjan, begifwer man sig hemåt i samma ordning, som man rest
åstad. Wid tre ell^r fyra stycken stora och långa bord, hwilka wäl måtte BRÖLLOPS
bågna under en myckenhet af guds gåfwor, blifwa så gjästerna satte, hwar MÅLTID
och en efter stånd och wärde. Förr har warit brukligt, at bruden setat wid
främsta bordet, och brudgumen wid det andra, som kallas karla-bordet;
men nu är den seden widtagen, att Brudfolket sitta tilsammans främst wid
det bordet, som räknas för det förnämsta. Prästen näst brudgumen och
brudsätan å andra sidan jämte bruden. Jngen twifwel, at icke gubbarna som
tidast runcka på kappen; men det mästa beswäret wid dessa bröloper får
prästen kjännas wid, ty första dagen hafwer han wid bordet, at hålla et tahl
för hustruskålen, som de kallat, då bruden sedan dricker hwar och en til
och de andre måste betala hennes omak med penningar efter ämne och råd.
Det andra talet är han förpliktad, at hålla för de fattiga, hwilket stannar i
ett sammanskott åt dem, och några påstå äfwen, at han skal tala för spel-
mannen. Den andra dagen om middagen, om prästen är qwar, slipper han
ej heller; utan måste då hålla et tal, när gjästerna skola gifwa det unga
brudfolcket til bods. Brudfolckets föräldrar pläga då, efter mästa bruket,
låfwa dem en upbäddad säng och ett kreatur af hwarje slag, som i deras
gård fins. De andre låfwa alt efter behag. Den ena en half span säd, den

andra et får o. s. w. och de ogifta drängar och pigor låfwa wagga, hilkor, mössor, understundom gifwa de ock straxt penningar. Wid bordet tilbringas mäst 6, 7, ja 8 och 9 timar, och spelmännerna gå före och spela en liten courant för hwar rätt, som bäres in. Hwarwid är märckeligt, at de hafwa et wisst stycke för hwarje slags mat, såsom et för Såppan, et annat för kårfwen, än et annat för steken o. s. w. Så at den, som är genombyrd med bond-gjästbud, kan så snart han får höra spelet i förstugun weta hwad rätt, som wanckas på bordet. J synnerhet kommer jag ihåg, at för såppan spelas den thon, på hwilken någor, som utan twifwel warit med å et dylikt gille gjort denna visan, som skal wara et samtal emellan wärden och wärdinnan:

Hören J, kjär moder wår,
Hwad koka nj för såppa i går?
Wåra drängar de hafwa så hiskelig klagan,
De hafwa så ont uti sin maga.
Ty såppan hon war icke god.
Swaret: Såppan hon woro wäl god,
om det icke woro för det sura fläsket,
Som så länge har legat i träsket,
Såppan hon woro wäl god.

Somlige Editioner hafwa i stället för träsket Calmare-säcken, hwartil orsaken måtte sökas i Historierne; men när steken och det så kallade wälkummi tilstundar, hwilket består uti öl, med rifwit muskott uti, som slås i en hop små silfkappar, så at hwar och en åtminstone af de förnämsta får sin kappe til mans, så spelas det stycket, å hwilket en annan Bondgjästbuds Poët gifwit i ljuset följande composition:

Före kommer steken, han är brun och god,
Effter kommer wälkummi, det gjör lustigt mod.
De sutto på golfwet och dåppade.

J detta wälkommi måste man dricka skålar. Prästen börjar först med brudgumens och brudens och så brudsätans; men understundom innan han hinner så långt, stå samtelige gubbarna op och börja wördige prästfars skål och derpå följa brudgumens och Brudens föräldrars. Äro några ståndspersoner tilstädes, så drickes deras skålar i sär och så slutas med hela lagets skåhl. Sedan således detta bord-sittjandet är omsider alt, och man både läsit och sungit ifrån bords, så börjas dantzen. De twenne första wil man, att prästen skal taga med bruden, hwilken sedan tager up brudgumen, och så alla de öfrige, en i sänder, med hwilka hon måste dansa twå dansar å rad, det man kallar ost och bröd. Kan skie at man dermed wil gifwa tilkänna, at en dants skulle icke bättre rima sig utan den andra, än såfwel skulle smaka utan bröd. Det kan gå an, att wara inne så länge dessa första dantzar gå så makeligen för sig; men sedan de många par om par komma op DANS

på golfwet, försättja de snart dammet i taket. Den dantzar bäst, som mäst springer och hårdast stampar. Så der gå åter några timar förbi, tils brudsätan tager ut bruden med sig och kläder af henne brudkläderna, hwarpå hon kläder sig i sina så kallade hustru-kläder, de der mäst bestå i swart tröja och kjortel, dem hon fått af brudgumen; men emedlertid hafwes annat för händer inne i brölopsstugan. Brudgumen skal då höijas up och dantsas bort af drängarna. De taga alla i en ring, brudgumen dansar inuti med en af drängarna i sänder, och emellan hwart ombyte falla de på knä och dricka brudgumens skål, då jag må bekjänna, att de skrika rätt ärbarmel. Skrämer skrik och skrål de öfwer Schlesien förfärl. swäfwande gräshoppor, som avisorne i år berätta, så skulle wara godt, at hafwa dessa gastar der. Vnder denna dansen tager en af de styfwesta bussarna Brudgumen på nacken och dantzar med honom inne i ringen och alla de andre utomkring. Han skal då sittja der och dricka och slipper intet ner förrän han låfwat dem några kannor öl eller bränwin. Här på rusa de gifta karlarna åstad, at taga honom ifrån drängarna, då der offta plägar wanckas ett fasligt ryckande, så at både råckar och pälsar, ja armar och ben stå i fara. Dock kan man berömma wåra Blacksta och Vasbro-boer, at de ock hantera denna saken så, som den i sig sielf är, neml. blott en lek. Effter detta ryckbytet dantsa sedan gubbarna med brudgumen, til des bruden i sina hustru-kläder kommer in, då hon först skal dantza bort kronan. Man binder henne et kläde för ögonen inne i ringen och alla pigorna dantza omkring; men å hwilkens hufwud hon då sätter kronan, den säger man, på narri, skal först komma at bära henne och blifwa brud dernäst. Det är roligt at se huru pigorna wid det tilfälle böja sina hufwuden undan, fast jag icke kan swärja före, att deras hjertan seya annat. Här på dantza pigorna med bruden i ring, tils hustrurna taga henne ifrån dem, och brudgumen äntl. tager henne ifrån hustrurna. Hvarmed den första brölopzdagens ceremonier hafwa en ända. Den, som sedan bäst årkar, så dantzar han längst, ju galnare ju bätre, och det plägar mäst stå på til dager lius. En tima ell. så bortåt plägar sedermera blifwa litet lungt, til des de åter börja, at mörna sig. Wärden går då omkring til dem, der de ligga i stugor eller bodar med bröd och bränwin, hwaraf de på sängen skola taga sig en sup. Sedan de äro upkomne, och åtminstone, om någon präst är tilstädes genom mårgonbönerna befalt sig herranom, begynna de åter med sina äfwentyr. Stubben blifwer då det första, å hwilken man skal stå och dricka den til, som man föregifwer warit ens sänglagare. Detta hafwer sig så: de taga en huggståck, om hwilken de binda et långt rep, i den ena ändan af repet hålla de gifta, som willa draga stubben in, och i den andra de ogifta, som spiärna deremot. Der wanckas ofta et starkt stretande i förstugu- och stugdör jnnan stubben äntl. kommer, der han skal wara. Då kommer der en, som de kalla fältskjär. När jag nämner, at hans lancette är et stort båck- eller kohorn, så kan man lätt dömma huru de öfriga jnstrumenterne skola se ut en proportion. Denne haf-

STUBBEN

wer med sig en gesäll, hwars gjöromål jag icke aldeles wäl begriper, ty han hafwer en stäfwa, i hwilken han altjämt rörer med en klabb, och säges skola deruti gjöra palt af den blod, som hans mästare genom åderlåtning tappar ut. Oppe på stubben ställes nu den ena före, den andra efter, och så snart man kommer djt, börja de nämde qwacksalfware att prata om, hwaruti skaden skall bestå och huru han står at hielpas: än måste han återlåtas å ben elr knä, än å hufwud ellr näsa och flera andra ställen, då mästaren sätter an med sit horn och slår på med et vedträ, hwarwid den stackars gesällen får brott om, att röra i sin stäfwa. Emedlertid hänger man öfwer axlen på den upstälte et par gamla ljnböxor, upståppade med halm ellr höö, samt en koskjälla derwid fastbunden, i hwilken understundom klämtas, och innan han går neder, så måste en annan drickas til, som skal op igen, och så fort öfwer alt laget. Härwid, måste jag tilstå, kunde wäl wara tillfälle, at gjöra steg utom ärbarheten; men är någon tilstädes, för hwilcken försyn bäres, så kan altsammans aflöpa utom förargelse. Efter denna Ceremon följer brudgumens indragande på tjälken: De kläda ut en, som skal wara kusk. Ju fulare de få honom, ju häldre de se. Mäst plägar hans liverie bestå i en afwog skinpäls, et par fårskin ellr slarfwoga snjösåckor om benen och en hiskelig peruque af ett par blån-tåttar. Denne sätter sig fram på tjälcken med en piska i hand, bak för honom sitter Brudgumen med sin bränwinswärpel under armen, och frammanföre stå de närvarande drängar och pojkar, hållande i et rep, som är fastknutit i tjälckhanken, hwarmed de, såsom hästar, skola draga in hela skiussen. Dessa flyga, som woro de half- om icke helgalna, och kusken gjer på med sin piska hals öfwer hufwud, tils de komma mitt på stug-gålfwet, då brudgumen stiger af och sätter sig wid bordet, de andra raka ut igen med tjälke och kusk; men komma straxt tilbaka, då de skola op til bordet hos brudgumen, hwarest wärpeln et godt stycke, om icke hel och hållen, tömmes, under et grufweligt skrikande af alla ungkarlars skål, och et förfärligit skrålande af denna wisa, hwilken jag wil införa just så, som de henne sjunga, hälst ingen lärer misstycka mina Blacksta och Wassbro-drängar, om de icke äro så gode fransoser:

Lustiger om, en skål wi oss påminnom,
Lustiger om, varu Munsiör.
Lustiger om, alla bra karars minne,
Lustiger om, sätt supen til.
Vtaf hjertans grund
Sätter jag til munn,
Och kappe från kappe rätt uti grund,
Alt uti detta mål
Så willa wj dricka alla ungkarars skål
med sådant reverentz.

Emedlertid sitter kusken än mitt på bordet, än swärmar han omkring på golfwet och giör sina fuckter, til des bönderna practicera wärpeln ifrån Brudgumen, hwarpå drängarna skola ifrån bordet och gubbarna djt, at supa om. Man hafwer hört många ledsamma exempel på et grufligit supande wid detta tilfälle; men den, som med Brudgumen är bekant, kan likwäl, om han will, i stället för bränwin få wattn i sin kappe, och det giöra ock alla de, som hafwa mått i mun och hof i magen. Här med äro desse gammuldags Ceremonier ändade, och sedan går det öfriga sin kos i spel och dantz, prat och glam, mat och drick tils fram mot ons- ell̄r Torsdagen. Förr skiljes detta sällskapet icke gierna åt. Hwar och en far då hem til sitt, at skjöta sina wanliga hushålls syslor och dageliga arbeten. Hwarwid man må lemna dem det witzord, at större delen af bägge kjönen anwända hwar å sitt sätt al flit och beskjedlighet. Qwinfolcken hafwa mäst at giöra med innandömet af hushållningen, deras höst- och winter-syslor bestå, utom boskapsskjötzlen, mäst i spinna, wäfwa och sy, hwarmed de kläda sig, man, barn och tjänstefolck, och som de här mäst bruka grå wallmarsråckar, så får man ock hos allmogen se många grå får, fast här nu på en tid mycket kommit i bruk, at til helgedags kläder låta stampa och färga wallmaret i staden brunt ell̄r järngrått; men om wår och sommar äro Qwinfolken merendels sina karlar följaktige på åker och äng: at kjöra op åkren, räfsa höö och bärga in säden, ty af åkerbruket måste denna orten hämta sin mästa näring, hwarföre ock manfolcken lägga derpå sin mästa möda. Hade naturen behagat föreslå dessa Soknar något annat näringssätt, så hade wäl des inwånare ock deruti gått så långt, som några andra, ty här är ingen brist, i synnerhet wid Herrgårdarna på snabba timmermän, wagnmakare, snickare, smeder, skjötter och fiskare, och hwem will twifla, at om den Silfwer-grufwan, hwars malm för några åhr sen ifrån prästegårdsskogen skolat blifwit opwjst i Kongl. Bergs-Collegio; men då befunnen hwarcken mogen ell̄r tilräckelig, kommit i gång, at här ock icke blifwit flincka bergzmän; men nu äro de nögde med det de hafwa. De, som ligga wid sjön och hafwa fiskwattn, underlåta intet, at til husbehof betjäna sig af not, nät, drag, ljuster, katzer, ståndkrokar och meten, hwarigenom de som tidast bringa op utu djupen af wåra siöar en myckenhet af gjäddor, braxen, abbårrar, giös, åhl, lakar, luckor, ruder, mörtar, gjers, Sutare, Sarfwar och nors. Det sista fisket är artigt nog: man ror ut om wår-nätterna, då nårsen leker, med brinnande törrwed i ökståcken, då nårsen får se elden, står han och sturar så stint derpå, at man, om lyckan är god, kan på en liten stund med norshofwet ösa op hela tunnan. Trettjo ja fyrtjo eldar häraf å en gång på Blacksta, Näsby- och Hotby-viken kunna wärkl. om nattetid förnöja en förbjresande. At löpa i skogen med bössa, bry mina Sokneboar sig minst om, det lönar icke heller så syn̄erl: mödan. En eller annan torde, kan skje, ibland fälla en tjäder, en orre, and eller hare; men at utrota odjur, wargar och räfwar gjöra de sin flit genom gropar och skallgång. Örnar och hökar pläga drängarna som tidast skjuta, skjära af näb-

barna, wisa dem op i Soknestugan, och efter Attest derifrån, undfå wid tinget, efter Kongl. förordningen, sitt arfwodi ur häradskistan; men alt detta räknar man billigt för bjwärck och tidsfördrif, när åkerbruket anses, som redan sagt är, för hufwudmålet och yppersta föd-kroken. Äng, som är åkers moder, skjötes laggrant, aktas för swin, rödjes med rothuggning och de, som råd hafwa förbättra den måslupna hårdwallen med plöjande, samt de sanka kjärr med dikens upkastande. Häraf gjer naturen så täml. nödtårftigt höö, hwarmed man, tillika med halmen, icke allenast kan föda tilräckelig afwel til åkrens gjödning och husbehof-slakt; utan somliga kunna ock til Slaktarena i Stockholm afläta om hösten, en oxe eller twå. Af något hwarje slags jordmåhn bestå åkrarna i dessa Soknar, så at ofta det ena gjärdet näst in til det andra och den ena liden bredjämte den andra är af åtskillig jordart, och förfarenheten har lärt, att lämpa häfden dereffter. Plogen är här icke så synnerl^{n} allmän, utom då man wil plöja up någon lindwall, fast en och annan äfwen brukar at dermed om hösten wända om stubben, så slipper han ock trädet, när wåhren kommer; men ålder, wält, sladd, harf, tillika med mullsladden, som nu på någor tid kommit nog i bruk, äro de åkerredskapor, som här äro allmänna. Vtsädet består i Råg och hwette om hösten, samt korn, ärter, blandsäd och hafre om wåhren, och åkren är intet otacksam, ty han ger gemenl^{n}, genom guds wälsignelse, njonde, tjonde, ellofte och tolfte kornet. Då säden är mogen, afskjäres hon med Ljan, huru det fördelaktigare kunde skje med handskjära, må wåra oeconomi wara dommare öfwer; men folcket will icke gå ifrån sin sed. Vnder det samma, som säden skjäres, tages hon op med kroken, bindes i band och sättes i skyl. Ryor äro här inga, hwarföre säden står ute ibland hattad (som man kallar det) och ibland ohattad, til des hon af wäder och sol kan blifwa så torr, at hon får föras in på logen å särskilte här til gjorda wagnar med låga Jul och breda skak. När wäderleken sedermera om hösten förhindrar ytterligare ut-syslor, så sätter man an med tröskningen, och sedan den är lyktad, samt hwad til husbehof nödigt tarfwas afdragit, förytrar man det öfriga. Redan i Korsmässo marknad, som hålles i Nykiöping d. 14 Septembris, pläga bönderna emot råg eller korn byta sig til strömming af skjärkarlen; men hwettet och den råg de til salu kunna hafwa igen, pläga de mäst sikta, samt af hafre och korn gjöra gryn och wid winterföret försällja i Stockholm. Frälse bönderna i synnerhet pläga ock wid denna tiden gjöra sina Herrgårdzresor til bergslagen ell^{r} andra orter; men då de få wara hemmawid äro de i almänhet begrepne i sina skogzkiörsler, at kjöra sågståckar til sågen, samt hem til husen timmer, årswed, gjärdsel, stör, humlestänger med mera. Emedlertid om ottor och qwällar slögdas flitigt både hwarjehanda husgerråd samt åker- och kjör-redskap, såsom wagnar, kjärror, slädar och tjälkar, hwilket altsamans tillika med mycket annat, såsom: barcka hudar, banda tunnor, slå tegel, bränna kalck, tjära och kål, den idoga bonden med sin dräng här merendels sjelf gjör och förrättar.

Ett julkalas vid sekelskiftet

Tiden mellan annandag jul och trettondagen är sedan gammalt en festfylld tid; ungdomen ordnade danstillställningar och de äldre samlades till mer stillsamma nöjen. De små barnen följde med sina föräldrar och CG Axelsson har berättat för mig hur han som barn var med på många bondkalas i Flodatrakten.

Hur ett sådant kunde gå till berättade han ungefär sålunda:

Man kom på kvällen till stugan - gubbarna samlades för sig och gummorna för sig. Man pratade om hur skörden utfallit, hur julhelgen varit osv.

Kalaset inleddes med kaffe med dopp och vid påtåren fick gubbarna en "kaffeknorr", som bestod av brännvin eller, vid finare tillfällen, konjak. Kaffeknorren hälldes vanligen i kaffet.

Efter tretår på samma vis kom så kaffesupen. Varje "rätt" skulle avslutas med en "sup". Vid juletid var det vanligen glögg som utgjorde kaffesupen. "Se'n", sa Axelsson, "började det på å höras att det var folk i stugan, för då börja di på å bli lite upptinade...."

Så vidtog kortspel. De yngre ville spela 21, men de äldre föredrog priffe. Till kortspelet serverades cigarrer och varm toddy. Toddyn gjordes mycket söt: upp till halva glaset fylldes med sockerbitar, hett vatten slogs på och konjak tillsattes så att glaset blev fullt.

Nu kom gummorna med en tesked och smakade på toddyn. Man tog ett par tre skedar och tyckte att det var förfärligt gott.

Vartefter nivån sjönk i glasen fylldes de med konjak. Det blev då "inte så varmt men bra starkt". Den varma drycken "tog på" så att det blev sorl i stugan.

Efter toddyn serverades toddysupen (glögg) och så blev det mat; smörgåsbord med någon kötträtt samt en efterrätt, som kunde bestå av kokta katrinplommon med vispgrädde. Måltiden tog ganska lång tid och gubbarna tog många snapsar därtill. Efter maten kom så givetvis matsupen.

Efter någon timme kom det åter kaffe med dopp (vetebröd eller skorpor), ett par kaffeknorrar samt kaffesupen.

Före hemfärden bjöd värden på färdsupar så länge gästerna ville ha "och lite till", ty bjudningen ansågs misslyckad, om någon av gubbarna kunde gå ordentligt.

Det enda starka som gummorna smakade var de två-tre skedarna toddy. Man kan ana att det var befogat att åtminstone mor i huset var nykter och kunde se till att hemfärden skedde åt rätt håll.

SÖRMLANDSLÅTEN:s läsare önskas en god och glad jul, gärna något torrare än ovanstående!

Arne Blomberg

VEM KÄNNER TILL NÅGOT OM NEDANSTÅENDE MEDLEMMAR?

När vi har skickat ut meddelanden och Rosenbergs häfte, har vi fått en del returer. Detta är förargligt, då vi vill att alla medlemmar skall få sina meddelanden och noter.

De adresser, som av en eller annan anledning inte är korrekta, är:

Lars Wilhelm Grindsäter	Stångjärnsvägen 7, Bromma
Olof Karlkvist	Fridhemsgatan 34 V, Stockholm
Aino Holterud-Gråde	Säbygatan 11, Västerås
Tage Persson	Bagaregatan 8, Nyköping
P-O Jansson	Gränsgatan 39 A, Eskilstuna
Maj-Britt Nilsson	Skanörvägen 3, Johanneshov
Rosita Roslund	Västermalmsgatan 2 A, Västerås
Carl-Axel Andersson	Eskilstunavägen 10, Strängnäs

Om någon känner till något om ovanstående, meddela Er då med:

Bo Classon, Karlslundsgatan 20 IV, 151 35 Södertälje
eller ring 0755/1 88 88

SÖDERMANLANDS
SPELMANSFÖRBUND